Fra Det Kgl. Biblioteks tekstportal (tekster.kb.dk)

Forfatter: Kierkegaard, Søren

Titel: Frygt og bæven

Citation: Kierkegaard, Søren: ”Frygt og bæven”, i Kierkegaard, Søren: *Frygt og bæven*, udg. af Lars Petersen ; Merete Jørgensen , Det Danske Sprog- og Litteraturselskab, Borgen, 1994, s. 322. Onlineudgave fra Arkiv for Dansk Litteratur: https://tekster.kb.dk/catalog/adl-texts-kierkegaard02val-shoot-idm140578675325888/facsimile.pdf (tilgået 26. april 2024)

Anvendt udgave: Frygt og bæven

fromme Ord: Herren tog, Job henførte Alt til Herren (...) derfor blev han i Tabet i Forstaaelse med Herren, bevarede i Tabet Herrens Fortrolighed; han saae Herren og derfor saae han ikke Fortvivlelsen. Eller seer Den alene Guds Haand, der seer, at han giver, eller ikke ogsaa Den, der seer, at han tager? (...) Men Den, der seer Gud, han haver overvundet Verden« (*SV* IV 21).

Når S.K. fremhæver Guds urimelighed, så sker dette for at »skrue troens pris i vejret«; S.K. uddyber bevidst afgrunden mellem Guds kærlighed og menneskers lidelser, for at troen kan fremstå som en så meget mere imponerende brobygning over afgrunden:

> I Lidelser og Anfægtelser er der virkelig saadanne Combinationer, hvor, menneskeligt talt, Tanken om Gud og om at han alligevel er Kjerlighed, gjør Lidelsen langt mere anstrenget. Her gjælder det at Troen proves, at Kjerligheden forsøges, om man virkelig elsker Gud, virkelig ikke kan undvære ham (...) Enten piner nemlig det, at Gud den Almægtige, som saa let kan hjælpe, at han lader En hjælpeløs; eller, det piner En, denne Korsfæstelse af sin Forstand, at Gud alligevel er Kjerlighed, at det er et Gode, der vederfares En (...) Slipper Du ikke Gud, ender det dog med, at Du saligt samstemmer med Gud i, at denne Lidelse var en Velgjerning. Thi Ret vil Gud have, ubetinget; o, men Salighedens Høieste er just ogsaa, jo mere ubetinget Gud faaer og gives Ret just i hvad der, menneskeligt talt, syntes at være næsten som en Indvending mod ham. Gud vil ubetinget troes; men Han, den Uendelige, kan ikke Andet end skrue Troens Priis uendelig op. O, men saligt, at troe; saligere i samme Grad, som Prisen bliver høiere (*Pap.* X 1 A 478).

4. At få Isak igen

Et sted i *Frygt og Bæven* står der: »Timeligheden, Endeligheden er det, hvorom Alt dreier sig« (48). Og således er det jo tilsyneladende også i *Frygt og Bæven*, hvor troens håndgribelige resultater fremstår som bogstavelige flyttede bjerge (jf. 48) i deres tungtvejende og uomgængelige fysiske virkelighed. Det anførte citat står som konklusion på en passage, hvor S.K. forestiller sig, at hvis den rige yngling fra Matt. 19 havde givet sine penge bort, så kunne han have fået dem igen i kraft

af troen. Dette eksempel er en logisk konsekvens af bogens model: det, at han giver sine penge bort, er egentlig uinteressant, det er jo kun resignation (jf. note til «Ved Troen» s. 20 om kærlighedens degradering), det interessante er, at han kunne få dem igen i kraft af troen. På den anden side omtaler *Frygt og Bæven* kravet i Luk. 14,26 om at hade sin fader og moder som noget, det i sig selv er «et Paradox» (70), dvs. troen er her alene forbundet med et krav om at ofre i modstrid med det etiske, et krav om at tro at Gud i sin kærlighed kræver dette offer. Det gælder altså også her, at så snart et offer er i konflikt med almene hensyn og ikke kan gøres forståeligt for de andre, kræver det tro og er dermed noget andet end den almindelige resignation.

I *Tre opbyggelige Taler,* 1843, som er skrevet umiddelbart efter *Frygt og Bæven,* betones overalt det «indvortes» forhold til Gud som det væsentlige og denne verden som det uvæsentlige: »Da blev han lidt efter lidt lettere og lettere, han afkastede efterhaanden de verdslige Ønskers jordiske Tyngde, og hvilede med Vidnesbyrdet i Gud, salig ved Haabet, som han havde vundet (. . .) Om han da end tabte Alt, saa vandt han dog Alt, og Abraham eiede kun en Begravelse i Canaan, og dog var han Guds Udvalgte« (154-55). Det er karakteristisk, at Guds mange gaver til Abraham her bliver sammenfattet i én: *graven* i det forjættede land, jf. 157: »thi den, der troer Gud mod Forstanden, han bekræftes i det indvortes Menneske.« Sml. *Pap.* IV A 143: »Det er det vanskelige af det, at man baade har det gl. og det n: Testamente; thi det gl. har ganske andre Categorier. Thi hvad vilde vel det n: T. sige om en Tro, der mener at skulde faae det rigtig godt i Verden, i det Timelige, istedenfor at opgive dette for at gribe det Evige. Deraf den Ubestandighed i det geistlige Foredrag, alt eftersom det gl. ell. det n: T. er transparent deri.«

Frygt og Bæven's fascination af troens *konkrete* muligheder: på god gammeltestamentlig vis at overvinde det negative, at få det tabte igen, i kraft af troen, har en samtidig, personlig parallel i S.K.s overvejelser over den brudte forlovelse med Regine Olsen (se note til «Historie-Maleri» *Sygdommen til Døden* s. 275): «Havde jeg haft Tro, da var jeg bleven hos Regine« (*Pap.* IV A 107). Når S.K. efter *Frygt og Bæven* forlader interessen for det gammeltestamentlige, så betyder dette naturligvis ikke, at bogen falder til jorden, da det afgørende ved Abrahams tro ikke er, at han *fysisk* får Isak igen i denne verden, men det afgørende er *strukturen* i hans tro – paradokset: at Gud er kærlig-

hed i denne verden, selv om det ikke ser sådan ud. At det er denne struktur, det hele drejer sig om, har S.K. også angivet i en senere omdigtning af fortællingen om Abraham og Isak, hvor Abraham først får Isak igen i evigheden, og hvor dette nu bestemmes som det sande i kristen forstand. Her siger Gud til Abraham: »havde Du faaet Isaak for dette Liv, (var) det med Evigheden (. . .) ikke blevet Dig tydeligt« (*Pap.* X 5 A 132, optrykt her s. 347). I denne sene tekst opløses de skarpe kontraster fra *Frygt og Bæven*, og der skabes et uklart, tåget billede, hvor de forskellige elementer glider over i hinanden. *Frygt og Bæven* indeholder selv en enkelt indirekte markering af det meningslose ved at bruge troen som tryllestav: rodemesteren »troer (. . .) fuldt og fast« (40) på et ventende lækkeri, som han dog ikke får.

Med hensyn til den biografiske baggrund for *Frygt og Bæven* har S.K. selv i de efterladte papirer fremstillet sit forhold til Regine Olsen, så livet kan synes at danne en bevægende baggrund for værket. Men denne baggrund er måske i sig selv mere værk end virkelighed, er måske blot et »drømmestof«, som S.K. har iklædt sin nøgne virkelighed. Det er umuligt at afgøre fremstillingens forhold til virkeligheden. *Fenger 1976* skriver: »Enhver form for kontrol er udelukket, men alle kan se, at Kierkegaard »erindrer« eller digter over forholdet, og at det er ham magtpåliggende at indsætte den brudte forlovelse i et religiøst perspektiv« (147). *Nordentoft 1972* skriver: »Og stadig for at undgå den pinlige erkendelse, af at han er genstand for en attenårig piges medlidenhed, og at dette er det egentlige motiv til at han bryder forlovelsen, rationaliserer han teologisk med det bekendte argument om vielsen som en guddommelig protest (X 5 A 149,8)« (s. 386). Efter Nordentofts fortolkning er der altså en *reel* biografisk baggrund bag betoningen af Saras ydmyghed: «Hvilken Tro til Gud, at hun ikke i næste Øieblik skulde hade den Mand, hvem hun skyldte Alt!» (96, jf. *Nordentoft 1972* 390-91) og bag den følgende redegørelse for det *utålelige* ved at blive genstand for medlidenhed. Denne redegørelse forekommer, uanset forlovelseshistorien, at være et brud i bogen på grund af sin subjektive, private karakter og på grund af markeringen af en overfølsomhed i forhold til andre, der er i modstrid med det generelle budskab om uafhængighed af andre. Under alle omstændigheder interesserer S.K. sig overalt for at fylde virkelighed med mulighed og for at vende og dreje den samme spinkle virkelighed i så mange *mulige* fortolkninger, at den megen mulighed kan

synes at føde sin egen drømmende virkelighed. Fenger citerer udtalelser af S.K.s sekretær, israel Levin, der forekommer at karakterisere væsentlige tendenser hos den personlighed, som kommer til udtryk i forfatterskabet og papirerne, tendenser som S.K. naturligvis også selv gør direkte opmærksom på (se f.eks. *Pap.* X 2 A 3 s. 6, X 5 A 146 s. 150):

> Han kæmpede for at blive sig selv klar, men han joges af alle mulige Stemninger og var et saadant Stemningsmenneske, at han ofte anførte usande Ting, foregoglende sig, at det var Sandhed (...) Overhovedet levede han i Indbildninger og tomme Reflectioner, som greb enhver Ting, og omsatte den paa alle Maader, besaa den fra alle Sider og reflecterede. Han var aldrig klog paa sig selv, han søgte i sit Tankearbeide Næring for sin uendelige Higen. Forestillingen var ham nok, han »digtede sig ind« i enhver Existens (...) Derfor gav han sig Luft i Drømmerier og poetiske Billeder (...) Det var, som levede han i en Aandeverden (citeret efter *Fenger 1976* s. 22).

Det, der frister mange til at foretage oversættelser af typen: »Abraham« betyder »Søren«, og »Isak« betyder »Regine«, er en illusion om, at de dermed bevæger sig fra et fremmed, uforståeligt sprog til noget mere forståeligt. Illusionen skyldes, at der samtidig foregår en oversættelse af en anden karakter: abstrakte og tågede filosofiske spørgsmål »oversættes« til spørgsmål om konkrete personer, der forekommer mere forståelige, fordi de er mere synlige. Men nu kan man jo ikke forstå et eksistentielt udsagn ved at »forstå«, at det handler om bestemte virkelige personer. Tværtimod *forvilder* man det eksistentielle ved at »afsløre« det som privat. Man kan ikke *se* Søren og Regine i forfatterskabet, for det handler ikke om dem, men om muligheder. Og når man ustandselig synes, man ser dem, fordi man ikke kan lade være med at kigge efter dem, så er det alligevel ikke dem, men sit eget ansigt, man ser, fordi ens egne forestillinger om dem altid kan finde sit melankolske spejlbillede blandt de mange muligheder. Som der står om digteren i *En literair Anmeldelse*: »Tausheden, hvormed han slutter af mod sin egen personlige Virkelighed, er netop Betingelsen for at vinde Idealiteten« (*SV* VIII 106).

5. De pseudonyme skrifter og talerne i eget navn

Ligesom S.K.s forfatterskab drages mod det uforståelige og paradoksale, hvad troen angår, og dermed mod frihed, usikkerhed og åbenhed, hvad det enkelte menneskes eksistens angår (jf. afsnittet «Tro og frihed» ovenfor), så drages det overalt mod det *mulige*, og på alle planer i forfatterskabet leges der ivrigt med muligheder. I det foregående er omtalt *Frygt og Bæven*'s fremhævelse af troens muligheder, af at alt er muligt for Gud, og det er blevet nævnt, at en biografisk baggrund, hvis *realitet* måske forraber sig i det skyggeagtige, i forfatterskabet vælder frem i form af generelle muligheder. Derfor er det ikke overraskende, at forfatterskabets foretrukne måde at meddele sig på er *konjunktiv*, at det indirekte foretrækkes for det direkte.

Når S.K. udgiver bøger under pseudonym, så er hensigten ikke den, at han ønsker at skjule sin identitet og i den forstand gemme sig bag pseudonymets maske. Hensigten er derimod den at markere, at han ikke er identisk med den pseudonyme forfatter, dvs. at de i bogen fremsatte meninger og synspunkter ikke nødvendigvis er hans egne. Forholdet svarer altså til forholdet mellem romanforfatteren og den fiktive jeg-fortæller, hvor hensigten jo ofte er, at en kritisk og omhyggelig læser skal afsløre jeg-fortælleren som upålidelig, dvs. finde frem til det implicitte budskab i bogen, der fremkommer ved forfatterens afstandtagen til sin fortæller. Denne afstandtagen behøver ikke være direkte *indbygget* i bogen, men forholdet kan være der, at forfatteren forudsætter, at enhver «rettænkende» læser af sig selv vil blive ledt til at tage afstand fra denne fortæller, når han lærer ham at kende.

Det er da også ofte hensigten med S.K.s brug af pseudonymer, at læseren bør nå frem til et *andet* standpunkt end den pseudonyme forfatters. I *Frygt og Bæven* bør læseren således kunne forstå den gådefulde tro, som Johannes *de silentio* ikke forstår: Johannes er derved budbringeren, der overbringer et budskab med en skjult mening, som han ikke selv forstår (jf. bogens motto), han kan ikke forstå troen på anden måde, end at han kan forstå, at den er absurd, paradoksal, og derfor kan han kun være en tavs budbringer om den tro, der i sig selv er forbundet med tavshed: Abraham «kan ikke tale» (58), og som ikke kan gøres forståelig for andre som almen erfaring. På den anden side er der nok også det aspekt ved S.K.s brug af pseudonymer, at han *i*